

Panium - Kimsa Yupayniyuq

Rikch'ayninpas Churasqa Pachapas: Huk Proféticop Kikinchasqan Paralelon

Jeff Pippenger
2025-02-28

Chunka tawa sipasgunamanta rikch'achiyqa huk pachallapi qhelqasqa hinallataq kutichisqa kachkan pachak tawa chunka tawa waranqa runakunapa historiankupi. Habacuc iskay kaq capitulonmi rikch'achiyqapa sonqonta rikuchin, chay rikuyta reqsichispa, tukukuypi rimariqta.

Qhawariyniy patapi sayasqaypi sayasaq, torreman churakuspa suyasqaypi qawasqa, imatataq pay niwanqa chayta rikunaypaq, hinaspa imatataq kutichisqa allinchasqa kachkaptiy chayta yachanaypaq. Hinaptinmi Señor kutichiwarqan, nispá: Qillqay kay rikuchisqanta, tablakunapi sut'ita qillqay, ñawirispaqa kallpananpaq. Kay rikuchisqaqa churasqa pachapaqraqmi kachkan, ichaqa tukukuyninpi rimanqa, manataq llullakunqachu. Unaychaspaqa, suyapay; cheqaqtapuni hamunqa, manataq qhipanqachu. Qhawariy, hatunchakusqa sonqoyoq runaqa manam cheqanchu ukhupi; ichaqa chanin runaqa ñiyninwanmi kawsanqa. Habakkuk 2:1–4.

Daniel chunka hukniyuq t'aqapi iskay chunka qanchisniyuq ch'usaqpiqa “churasqa pacha” nisqataqmi reqsichin.

Kay iskaynin reykunapa sonqonkuna mana allinta rurayllapi kanqa, hinaspa huk mesa patapi llullakuykunata rimarinqaku; ichaqa chayqa manam allinpaq llusqinqachu, imaraykuchus tukukuyninqa aswanpas señalasqa pachallapim kanqa. Daniel 11:27.

Roma llaqtachaqa sayarichisqan “rikch'ayninqa” kachkan “huk churasqa pacha”paqmi; iskay reykunataq sonqonkupi mana allin ruwanapaq kaspá, huk mesapi llullakunata rimashanku, chayqa huk profético señalta reqsichin, chaymi hamun manaraq rikch'ayniqa “rimaripunankama”. Manaraq churasqa pachakama chayaykuchkaptinmi iskay reykuna “llullakunata” rimanku; churasqa pachapi rikch'ayniqa rimariptintaq, mana llullakunchu. Chay churasqa pachaqa Estados Unidos llaqtapi Inti Punchaw kamachiymi; mesapi tinkuynintaq huk profético pacha qallariyninta reqsichin. “Rikch'ayniqa” historiapi hunt'asqa kan Inti Punchaw kamachiypi, ichaqa Inti Punchaw kamachiymanta ñawpaqta sayarichisqanñam kachkan. Kayqa sut'im, imaraykuchus sapaq qhepakunaqa rikch'ayninrayku suyayta nisqanku, hinallataq rikch'ayninta willakuyta nisqanku. Manam hunt'akuyninmanta ñawpaqta chay rikch'ayninta willakuyta atinkumanchu, sichus manaraq chay rikch'ayniqa sayarichisqa kasqanqa mana karqanmanchu.

Jeremíasqa rikuchin chaykunata “suyasqankuta” visiónpaq:

A, Señor, qam yachankim: yuyariway, watukaway, hinaspa qatikamaqniykunamanta chaninchaway; ama qechuwaychu qanpa unay-suyakuyniykipi: yachay, qanraykum k'aminakuyta muchurqani. Simiynikikuna tariq karqan, hinaspa mikhurqani; simiynikitaq sonqoypa kusikuyninman, anchata kusikuyninman tukurqan: imaraykuchus sutiykiwan sutichasqa kani, A, Señor Dios de los ejércitos. Manam tiyaykurqanichu burlakuqkunapa

huñunakuyninpi, nitaq kusikurqanichu; sapallaymi tiyaykurqani makiykirayku: phiñakuymi hunt'achiwanki. Imaraykutaq nanayniy wiñaypaq, hinaspa ch'akiy incurable, hampiyta mana munaspa? ¿Llullaq hinachu noqapaq kanki, chinka unu hina? Chayrayku kayhinam Señor nin: Sichus kutirimunki, chayqa kutichisqayki, ñawpaqniypi sayanki; hinaspa allinchanata mana allinmanta hurqunki chayqa, simiy hina kanki: paykuna qamman kutirimuchunku; qamqa ama paykunaman kutiriychu. Hinaspa kay llaqtapaq bronce manta muyurisqa perqa hinam rurasqki: paykuna maqanakusunkim, ichaqa manam atipaykusunkichu: noqam qanwan kani qespichisunaypaq hinaspa llusichisunaypaq, nispa Señor. Hinaspa mana allinkunapa makinkumanta qespichisqayki, manchakuypaqkunapa makinkumantataq rantisqayki. Jeremías 15:15–21.

Estados Unidos suyupi domingo kamachikuymi “yuyarinapaq” nisqapa unanchasqan kashan. Chaypim wiñaypaq yuyarinapaq kaq samana p'unchaw qhipa pruebayuq asunto tukupun. Chaypim Tiro llaqta qhelqe warmi, qonqasqa kasqanmanta, yuyarisqa kanan. Chaypim Diosqa Babiloniaq huchankunata yuyarin, iskay kuti taripayninta payman qon.

Ñan señal donde rimanakuy kachkanqa Estados Unidospi domingo ley kasqanmanta, chaypim allpa animalqa dragón hina “rimarin”. Chay kikin ñan señalanpim Balaampa profecía siq'inpi asnuqa “rimarin”. Juan Bautista paqariptin, taytan Zacarías—Diospa munayninrayku rimaymanta hark'asqa kashaqtin—“rimarin”.

Hinaspan ñawpaq p'unchawpi hamurqanku wawakta circuncidarqanankupa; hinaspataq suticharqanku Zacarías nispa, taytanpa sutinta qatipaspanku. Chaymi maman kutichispa nirqan: Mana chaynaqa; aswanpas Juan sutiyoq kanqa. Paykunataq nirqanku: Manam aylluykimantachu pipas kay sutiwan sutichasqa kan. Chaymantataq seña ruwarqanku taytanman, imayna sutichayta munasqanta yachanankupa. Paytaq qillqana tablata mañakuspa, qillqarqan: Sutinqa Juanmi. Llapa runataq admirakurqanku. Chaylla ratopi simin kicharikurqan, qalluntaq paskarikurqan, rimarqantaq, Diosta hatunchaspa. Lucas 1:59–64.

Estados Unidospi domingo p'unchay kamachikuy chaypi, papakunaq wañuchiq ch'iqnin hampikunku, chaymantataq payqa qanchis-manta kaq pusaj kaq qhapaq suyuman tukupun, imaynachus Estados Unidos, maypichus presidenten Donald Trump qanchis-manta kaq pusaj presidente kan. Chaylla pachapin pachak tawa chunka tawa waranqa runakuna huk unancha hina hoqarisqa kanku. Pachak tawa chunka tawa waranqa runakunaqa qanchis iglesiakunamanta kaq pusaj iglesia kanku. Domingo p'unchay kamachikuypi pusaj yupay señalasqa kachkan, hinallataq pusaj p'unchaypi Juan circuncidasqa karqa, Zacariastaq rimarqan. Zacarías sutinqa ninmi Diosqa “yuyarirqan.” Domingo p'unchay kamachikuyqa cheqaq sábado p'unchaypa llullachisqa rikch'ayninmi, mayqinchus “yuyarisqa” kanan karqa. Domingo p'unchay kamachikuypi Tiropa qharqachisqa warmiqa “yuyarisqa” kachkan. Domingo p'unchay kamachikuyllapin Diosqa Babiloniapa huchankunata “yuyarin,” hinaspataq taripayninta iskay kuti yapaykun.

Jeremíasqa rikuchin ñawpaq llakikuyta muchuqkunata hinaspa suyaykachaqkunata chay qhepakusqa rikch'akuyman. Payqa rikuchin chay cheqaq songoyuqkunata, pacha churasqa kasqanpi Diospa simin tukukuqkunata, maypachachus chay rikch'akuy rimarin hinaspa mana llullakunchu. Chay pacha churasqa kasqanpi rimariq rikch'akuyqa ñawpaqta hamun iskay reykuna

huk mesa patapi hukninwan huknin llullachinakusqankuta nispa. Chay ruwayqa Domingo kamachiyta ñawpaqcharin, chayrayku Paniuqa historiankupin tarikun, chunka kimsayoqmanta chunka pichqayoq versículokunapi churakusqa hina; chayqa kikin pacha kashan maypachachus “llaqtapa suwankuna” “rikch’akuymanta” sayachinku.

Chay p’unchaykunapiqa achkakuna hatarinqaku uray llaqtapa reyninpa contranpi; hinallataq llaqtaykipa qhichuq runakunaqa hatarinqaku musquy rikuyta sayachinankupaq; ichaqa urmanqaku. Daniel 11:14.

“Suwaqkunaqa” Roma nacionmi, hinaspa qhipa p’unchaykunapi Romaqa Catholicismom. Papakunaq umalliqninmi rikch’ayninta sayarichin, hinaspataq chayta ruwan domingo kamachiy manta manaraq chayamuchkaptin. Chaytaqa ruwan Paniuqa maqanakuypi chawpichakuspa, maypichus Trump Putinmanta atipan. Chay maqanakuyqa 200 a.C. watapi karqan, chaylla watapitaq pagano Roma profetico historiawan yaykurqan. Pompeyo Hatunqa 63 a.C. watapi Jerusalenta atiparqan. Kay ruwayqa karqan inti lloq’e lado kampañanpi, maypichus payqa haykurqan huk llaqta ukhupi maqanakuyman, Hasmoneo wawqikuna Hyrcanus II hinaspa Aristobulus II ukhupi. Pompeyoqa Hyrcanus IIwanmi sayarqan, Jerusalenta muyurichispa hark’arqan, hinaspataq kimsa killapa muyuy hark’ay qhipaman llaqtata hap’irqan. Kaymi Judea suyupa sapallan kamachikuyninpa tukukuyinta señalarqan, hinaspa chay suyu patapi romano kamachikuypa qallariyninta, mayqanmi qhipamanta Roma kamachiy urayman tikrarqan.

Inti kamachikuymanta ñawpaqta, papa yaykun Paniuqa maqanakuywan tinkisqa historiapi. Pay profetikusqa historiawan yaykusqanpi, rikhurisqanmi rikch’ayninta sayachin; chay rikch’aymi USA llaqtapi Inti kamachikuypa “churasqa pacha”npi qhipamanraq “rimarinqa”. Chay “rikch’ay” suyasqaqa mana hunt’asqa willakusqañam, chaymi chunka sipaskunapa yuyaychasqa rimayninpi suyasqa pacha qallariyninta unancharqan. Hinallataq Apocalipsis chunka tawañiyuqmanta kimsa angelkunapa iskay kaq angelpa chayamunanta unancharqan. Mana hunt’asqa willakusqa, mayqinchus suyay pacha yaykuchirqan, hinaspa kallpachayta qorqan “suyaychis” nispa hunt’akusqanpaq, chayqa suyasqa kaptinpas.

Milleritakunapa historiapiqa suyasqa pacha tukukapun Exeter camp meetingpi agosto 12 p’unchaymanta 17 p’unchaykama, 1844 watapi. Huk llakikuy, mana hunt’asqa willakuymanta rikhurimuspa, iskay clase vírgenkunapa carácter-ninkuta tukuysinapaq wakichisqa suyakuy pacha-man yaykuchirqan; chaymanta qhipataq ñawpaqpi mana hunt’asqa willakuypa sut’inchaynin hamurqan. Exeterpi chay sut’inchayqa visión hunt’akusqanpi kuskanchakusqa detalleskunata reqsichin. Chay kikin característicakunaqa Mateo qillqapa chunka suqtayuq kapituluykipas qhawarikun, Cristo discípulo-ninkunata Cesarea de Filiposman pusasqanpi. Chay p’unchaymanta ñawpaqmanqa Cristoqa discípulo-ninkunaman chiqapta yachachirqan cruzpi ima pasanmanta.

Chay pacha mantaraqmi Jesusqa qallarirqan disipulonkuman rikuchiyta, imaynatas Jerusalénman rina kasqanta, kurakuna, hatun sacerdotekuna, hinaspa qillqakuna rayku achka ñak’ariykunata muchunanta, wañuchisqa kananpaq, hinaspa kinsa punchawpi kawsarimunanta. Mateo 16:21.

Reparakuytaqmi kayraq chayraq citaq versículoqa kachkan Jesús rimarisqan chawpinpi, maypin Pedroqa Santo Espírituwan pusasqa kasqanta reqsichin, Jesúsqa Cristo, kawsachiq Diospa Churin kasqanta sut'inchasqanpi. Chaymantataq, Cristo hamuq cruzmanta yachachiyta qallarisqanpim, Pedroqa chay willakuyta hark'arqan, hinaspan Cristoqa Pedrota Satanás suticharqan. Chay vision nisqa takyachisqa kaptin kichasqa kaq willakuyqa iskay laya yupaychaqkunata paqarichin, iskayninkutaq Pedrowan rikuchisqa kanku.

Cesarea Filipino Paniummi, hinaspa iskayninkuqa Cristopa siq'inpi chakatanapa churaska p'unchayman pusanku, Millerita historiapi 22 octubre 1844 watapi, kunan p'unchaykunapitaq domingo kamachikuypi. Panium, Cesarea Filipino, hinaspa Exeter camp meetingqa kikillanmi kanku chay profético waymark nisqapi. Kay waymark nisqapin visión nisqa sayachisqa kachkan, papata narrativaman yaykuchisqanwan. Visionpa sayachisqa kayninqa ñawpaqta hamun churaska p'unchaymanta; imaraykuchus Cesarea Filipino chakatanamanta ñawpaqta karqan, Exeter camp meetingqa 22 octubre 1844 watamanta ñawpaqta karqan, hinaspa Panium 200 BC watapiqa ñawpaqta karqan Pompeyoq Jerusalén llaqtata atipananmanta 63 BC watapi. Huk ratulla Estados Unidospi domingo kamachikuy manaraq chayamushaqtin, papaqa, Tiro llaqtapa china waynaq warmi kasqan, qhallallata profético historiaman yaykunqa. Chayta ruwaspaqa, visión nisqaqa sayachisqa kanqa.

Rikch'ayqa sayarichisqa kachkan chunka hukniyuq t'aqapi kinsa kaq proxy awqa ukhupi. Ñawpaq proxy awqaqa qhipa proxy awqata rikuchin; chayrayku qhipa proxy awqaqa ñawpaq kaqpa hinallataqmi kachkanqa profetiku kayninkunawan. Urin llaqtapa qhapaqnin, Vladimir sutipi rikuchisqa, mayqen sutipa nisqan “ayllupa kamachiqnin” nisqa, papan hinantin Estados Unidospa presidentenwan huñunakusqanraykum pichasqa apasqa kan. Qhipa papaqa qanchis kaqmanta pusaq kaqmi kanqa, Apocalipsis chunka qanchisniyuq nisqanta hunt'aspa; hinaspataq qhipa presidentepas qanchis kaqmanta pusaq kaqmi kanqa, hina kachkanqa pachak tawa chunka tawa waranqapa unanchaqpas.

Ñawpaqpi papaqwan presidentepaq chay tinkuyqa “pakasqa hukllay” karqan, hinaspataq pusaj kaq, qhipa tukukuq presidenteqwan papaq hukllayninpas “pakasqa” kanqa, imaraykuchus kay pacha pachapi Tiro llaqtaq warmi waylakuqninqa profetata hina “qunqasqa” kashan. Reaganwan Papa Juan Pablo IIwan hukllayqa pakasqa karqan, ichaqa chay pachallapitaq papaqa kay pachapi aswan reqsisqa uya karqan. Ima “qunqasqa” kashan Tiro llaqtaq warmi waylakuqmanta, paymi llaqa kay pachaq reykunawan wachukayta ruwan, chayqa papadupa huk sut'i akllakusqa kayninmi, mayqinchus llaqa huchankunata huk sapalla sayaypi churayku, chayqa hatariy. Chay kayninqa Iglesia Católica nisqapa “mana pantay atiy” nisqanta mañakusqanmi. Kay chiqaqqa ancha hatunmi rikunaykipaq, chayrayku kunanqa kay qillqayta tukuchisqa Hermana Whiteq huk capítulo-nwan. Qatiq qillqaypi kay siq'ikunata mast'arisunraqmi, ichaqa The Great Controversy-manta qhapaq qatiq capítulo-ta ñawinchaspayki yuyariy: casi sapa huk Trumpaq gabinete miembrosninqa Romano Católico kanku, Pentecostalismo nisqawan chaqrusqa, hinaspataq mana hayk'aq faltasqa Franklin Grahamq kallpanchayninwan, paymi chayraq willakurqan lliw runakunapaq mañakuykuna rurasqanta Biblia profecíaq anticristonpaq.

“Yuyayniyuq Kachkayninpa Qispisqa Kawsaynin Manchachisqa”

Romanismoqa kunanqa protestantekunapaq ñawpaq watakunamanta aswan hatun alli rikuywanmi qhawasqa kachkan. Chay suyukunapi maypichus catolicismo mana kamachiq kasqachu, hinaspa papakuna atiyuniyoq kayta chaskinankupaq allinnaq rimanakuy ñanta hap'ishaqtin, askhaqtawanmi mana allin yuyayqa wiñashan, chay reformasqa iglesiakunata papal jerarquiamanta t'aqanakuchkan doctrinakuna nisqakunamanta. Hinaspapas astawan kallpachakuchkan kay yuyayqa: tukuypi qhawaspaga, mana ancha hatunmi huknirayku kawsanchik kawsaypaq ancha allin kaq puntokunapi, imaynachus ñawpaqta yuyasqa karqa hinaqa; hinaspa huk pisilla saqiy ruwayninchikwanqa Roma llaqtawan aswan allin hamut'anakuyta tarisunchik. Huk tiempo karqan, maypachachus protestantekuna yuyayllapa qispikuyninta ancha hatun yupaychaywan qhawariyku, chay qispikuyqa ancha chanin chaninwan rantisqa kasqanrayku. Wawankunata yachachiku papismota millayninta rikunankupaq, hinaspa Roma llaqtawan tinkunakuy maskhayqa Diosman mana cheqaq kasqanta hap'iqu. Ichaqa, imay jinataq kunan rimakusqanku yuyaykunaqa chaymanta anchata t'aqasqa kachkan!

“Papapa amachakunaqa ninaku that churkha millay simikunawan waqllichisqa kasqanta, hinaspa protestante pacha runakunaqa chay nisqanta chaskiyta munanku. Achkha runakunaqa kallpachanku, kay p'unchaykunapi kaq iglesiataqa mana allinchu juzgayninpaq chay millay ruwaykunawan, mana yuyayniyuq kaywan hinaspa tutayay pacha watakunapi kamachisqan tiemponpi riqsisqa karqan chay mana allin ruwaykunawan. Paykunaqa chay manchay millay sinchi wañuchiynkunata disculpanku chay pacha barbarie kasqanrayku, hinaspa mañakunku nispa kunan pacha civilización modernaq influencianninqa sonqon yuyayninkunata tikrasqanta.”

“¿Kay runakuna qonqarqunchikchu pusaq pachak watakunapi kay hatunchakuq kamachiq atipayninmanta mana pantayniyuq kasqanta nisqanta? Manam saquesqachu karqan; aswanpas chunka isqunniyuq pachak watakunapi ñawpaqmanta aswan sinch'ita nirqanku. Roma nisqan hina, ‘iglesiaqa manam hayk'aqpas pantarqanchu; nitaq Qelqakuna hinaqa hayk'aqpas pantanqachu’ (John L. von Mosheim, Institutes of Ecclesiastical History, book 3, century II, part 2, chapter 2, section 9, note 17), chayhinaqa, ¿imaynataq ñawpaq pacha-kunapi puriyuninta kamachiq principiosninkunata saqiyta atinman?”

Iglesia papalqa mana hayk'aqpas pantaymana kayninmanta mañakusqanta saqenqachu. Tukuy imatapas ruwarqan, paypa dogmakunata mana chaskiikunata qatiykachaspanta, chaytaqa chiqap kasqantam hap'in; hinaspachu manachu kikillantataq chay ruraykunata yapamanta ruwanman, sapa kuti chaypaq atiy rikurichisqa kaptin? Kunan pacha secular gobiernoykuna churashqan hark'aykuna qichusqa kachun, Roma-taq ñawpaq kallpaman kutichisqa kachun, chayqa utqayllataqmi paypa sinchi munayninwan ñak'arichiyninpas kawsarimunman.

“Hun riqsisqa qillqaqa kayhinam rimarin papal jerarquíapa yuyayninmanta, conciencia-pa qispikayninman hina, hinallataq imaymana manchakuykunaqa aswanraq Estados Unidos-ta ameaçanman warmi política-npa allin llusqisqanrayku: ‘Achka runakunaqa wakinkuna kayman yuyaykunku Estados Unidos-pi romano catolicismo-manta manchakuyqa cheqaqa llullakuy utaq wawa-hina mana yuyayniyuq kaymanta hamusqanta. Chayhina qhawariqkunaqa mana

imatapas rikunkuchu Romanismo-pa kasqanpi hinallataq sayayninpi ñuqanchikpa qispisqa institucionkuna contra awqan kananmanta, nitaq wiñayninpi ima hatun señal-tapas tarinkuchu. Chayrayku, ñawpaqtaqa ñuqanchik gobierno-pa wakin saphi kamachikuykunata Iglesia Católica-pa kaqkunawan tupachisun.”

“Estados Unidos Suyukuna Hatun Kamachikuynin yuyaychaypaq llakiy mana hark’asqa kachun nispa qhispichakuyta garantizan. Mana imapas aswan munasqa, nitaq aswan saphi kasqachu. Papa Pío IX, 1854 wata Agosto killapi 15 p’unchawpa Encíclica Cartanpi, nirqa: ‘yuyaychaypaq llakiy mana hark’asqa kananrayku amachaypi nisqa mana allin, pantasqa yachachikuykuna utaq musphay rimaykunaqa sinchi onqoy hina pantasqa kasqanmi — llapa onqoykunamanta aswan manchakuypaq onqoy, huk estado ukhupi,’ nispa. Chayllataq kaq papa, 1864 wata Diciembre killapi 8 p’unchawpa Encíclica Cartanpi, “yuyaychaypaq llakiy mana hark’asqa kayta, hinallataq religioso yupaychaypaq qhispikayta” nispallaqkunaraq nisqankuta anatematizarqa; chaymantaq “iglesiaqa kallpata mana llamk’achiy atinqachu” nispa takyachiqkunatapas.”

«“Estados Unidos nacionpi Romaq sapaq tononqa manam sonqon tikrasqa kasqanta niychu. Payqa mana atisqanmanta qispisqa kaptinmi muchuchakuywan sayan. Obispo O’Connor nisqan hina: ‘Religiónpi qispikuyqa sapallam muchusqa kachkan, hukninman tikray mana imamanta sasachakuywan católicokuna pachaqaqa mana waqlliykuspa rurayta atinkukama.’... St. Louis llaqtapa arzobispun huk kuti nirqa: ‘Heresiapas mana iñiypas huchakunan; cristiano suyuakunapi, Italiawan España hina, maypichus llapa runakuna católicokuna kanku, chaypi católica religiónqa suyup kamachikuyninpa ancha allin kaqninga kasqanrayku, huk huchakuna hina castigachisqa kanku.’...»

“Iglesia Católica nisqapi sapa cardenal, arzobispo, hinaspa obispoqa Papaman yupaychasqa kasqanta juramentu ruranku, chay juramentopi kay simikuna rikhurin: “Herejeskuna, cismáticoskuna, hinaspa ñuqanchik nisqa señorninchikman (Papaman), utaq paypa ñawpaqpi nisqa sucesorninkunaman contra hatarikuqkunaraq, atisqayman hina qatikachasaq hinaspa hark’asqayta rurasqa.”—Josiah Strong, *Our Country*, cap. 5, párrs. 2–4.

Cheqanmi Roma Católicapa huñunakuyninpi cheqaq cristianokuna kasqanku. Waranqakuna chay iglesiapi Diosta servishanku paykunaraq imaynam aswan allin k’anchayta chaskirqanku hina. Manam saqisqachu Kikinpa Simiymán yaykunankupaq, chayraykum manaraq cheqaq kayta reqsinkuchu. Mana hayk’aqpas rikurqankuchu kawsayniyuq sonqowan sirvinakuywan, mana imapas kasqan muyuyllapi ruwaykunawan ceremoniakunawan contrasteta. Diosqa kay almaskunata khuyapayakuq llamp’u sonqowan qhawarimun, llullachiq mana saqsachiq iñiypi yachasqasqa kasqankurayku. Paymi k’anchaypa rayokunata rikhurichinqa paykunata muyuriq ñak’aq tutayayman yaykunankupaq. Paymi paykunaman cheqaq kayta rikuchinqa imayna Jesúsipi kasqan hina, askhakunataqraq Kikinpa llaqtanwan kуска sayarinqaku.

“Romanismoqa huk sistema hinaqa, kunanpas mana aswanqa Cristoq evangelionninwan allin tinkusqachu, imaynachus ñawpaq pacha historiapi karqan chay hina. Protestante iglesiakunaraq ancha tutayaypi kashanku, mana chayqa pachaq señalkunata reqsiyta atinmanchikchu. Iglesia Romanaqa karu mast’arisqa yuyayniyoqmi planonkunapi, hinallataq ruwanakuykuna patapi. Llapan imaymana yachaykunata llamk’achishan influyunnta mast’ariypaq, atiyinta yapaypaq,

wakichikuspataq sinchi, mana qechuy atina maqanakuyta, kay pachata kutin kamachiyta hap'iykunapaq, qatiykachayta kutichinapaq, hinallataq llapan Protestantismo ruwasqanta t'unichinapaq. Catolicismoqa llapa ladamanta allpata ganashan. Qhawariy iglesiankunap, capillankunap ima askhayasqanta protestante llaqtakunapi. Qhawariy collegiokunap, seminariokunap ima Amerikapi ancha reqsisqa kasqanta, may hina protestantekunawan yanapasqa kasqanta. Qhawariy Inglaterra llaqtapi ritualismo wiñashasqanta, hinallataq sapa kutilla askha runakuna catolicoq filankunaman kutirisqankuta. Kaykunap llapallan evangelioq chuyma principiosninkunata ancha yupaychaqkunapa sonqonpi llakikuyta rikch'arichinman."

"Protestantekunap papakunap yachachikuyninta waqllichispa yanapashqankum; chay hinallataq arreglokunata, saqeykunata ruwarqankum, chaykunata rikuspataq papakuna kikinpas admirakuspa mana entiendeyta atinkuchu. Runakunap ñawinkuta wichq'akuspa kachkan Romanismop cheqaq kayninta, hinallataq paypa kamachikuyninmanta hamuq anchata manchakuykunata mana rikunaypaq. Llaqtap rikch'achisqa kanan tiyan, civil hinallataq religioso libertadpaq kay aswan manchay atiy awqapa ñawpaqman hamusqankunata hark'anankupaq."

Achka Protestantekuna yuyanku católica religión mana munayniyuq kasqanta, hinaspa yupaychayninpa llakisqa, mana ima niyniyuq ceremonia muyuyki kasqanta. Kaypi pantanku. Romanismo engaño llapi sayasqa kaptinpas, manan qhachwa, ch'ullallaña llullakuychu. Iglesia Romana-pa religioso servicio-ninpa ancha sonqota ch'allchaykuq ceremonia-mi. Sumaj qhawariyninwan, chaninchasqa rito-kunawan ima, runakuna-pa yachayninkuta aycha munayninkuman hap'iykun, hinaspa razonpa, concienciapa siminta upallachin. Ñawipa kusichisqa kananpaqmi apachin. Hatun, sumaq iglesia-kuna, kallpachakuq procesión-kuna, qurita altar-kuna, rumi allin kuyuchisqawan santuariokuna, akllasqa pintura-kuna, ancha sumaq esculturas ima, sumaq kayta munayman waqyaykunku. Rinripas hapiyqusqa kan. Takiyqa mana pipas aswan allinchasqachu. Ukuyniyuq órgano-pa qhapaq sonidonkuna, achka simikunap melodíanwan huñusqa, hatun catedralninkunap hanaq bóveda-kunapi, pilarkuna chawpin purina-kunapi wiñarisan, manan saqeyta atinkuchu yuyayta manchakuywan, yupaychaywan hunt'achiyta.

Kay hawaq k'anchay, alhaja, hinaspa ruwanakunap, huchawan onqosqa almaq munayninkunata asipaylla qhawachiqkuna, ukhu ismuy-mana allin kasqap sut'i rikuchiqninmi. Cristoq religionninpa manam chayhina aysayninkunata munachu payta allin yuyachinapaq. Chakataqmanta lloqsiq k'anchaypi, cheqaq cristianismuqa anchataq ch'uya, sumaq hinam rikurin, chayrayku manam ima hawaq adornokunapas cheqaq chaninta aswan yapayta atinkuchu. Diospaq ancha chaninniyoqqa santidadpa suma kayninmi, llamp'u hinaspa upallalla espiritum.

"Qillqaypa sumaq kachayninpa mana sapa kuti ch'uya, hatunchaq yuyaykunap rikuchiqninchu. Artepa hatun yuyachasqankuna, sumaq allinchayniyuq munaypa ñañanchayninpas, achka kuti kay pachallapi kasqa hinaspa aychapa munayninwan kamachisqa umakunapim kanku. Chaykunap achka kuti Satanásmi runakunata pusanapap llamk'achin, almaqpa munasqa ancha necesariokunata qunqachinankupaq, hamuq mana wañuq kawsaymanta mana qhawarinankupaq, mana tukukuq yanapaqniqninmanta kutirikunankupaq,

hinaspa kay pachallapaq sapallan kawsanankupaq.”

“Huk llaqtapi rikusqa hawkalla ruwaykunallam mana mushuqchasqa sunqupaq allin rikurin. Katulikokuna yupaychayninpa sumaq lliphipi kayninwan, raymikuna hinantinwanpas, llullachiq, musphachiq atinyuqmi; chayraykun askha runakuna pantachisqa kanku, hinaspan Roma Iglesiata hanaq pacha punkun hinallataq qhawanku. Mana pipas, aswanqa chaykunalla, cheqaq kaypa cimientonpi chakinkuta sinchita sayachispa, Diospa Espiritunwan sonqonkuta mushuqchasqakunaqa, paypa llallinchasqanman mana urmaykuchu. Waranqa runakuna, Cristomanta kawsaypi mallkusqa reqsiyta mana charispa, Diosta manchakuypa rikchayninkunallata atiyinnnaqta qispichispa chaskinqaku. Chayna rikchakuq religionmi achka runakunapa munasqan hinallataq kachkan.

“Iglesiapa pampachayta qunaypaq derecho nisqanmi romanista runata huchallinapaq libre kasqanta yuyachin; hinaspa confesión nisqa kamachikuypas, mana chaywanqa pampachaynin qusqachu kasqanrayku, millayman licencia qunallatataqmi. Pipas urmaykusqa runapa ñawpaqninpi qonqorikuspá, sonqonpa pakasqa yuyayninkunata, musyayninkunatapas confesiónpi kicharispá, qarin kayninta uraykachan, alma-ninpa llapa allin instintunkunataq pisiyachin. Kawsayninpa huchankunata sacerdote-man willakuspanqa,—pantayniyuq, huchasapa wañuq runaman, achka kuti vinowan hinaspa qhelli munaywan ismaysapa kasqanmanpas,—carácter-ninpa tupuynin urayman urman, chayraykutaq qanrachakun. Diosmanta yuyayninpas urmaykusqa runakuna rikch’ayninman uraykachisqa kachkan, imaraykuchus sacerdoteqa Diospa rantinchasqan hinam sayan. Kay runamanta runaman pisiyachiq confesiónmi chay pakasqa pukyumanta achka millaykuna lloqsisqa, kay pachata qanrachaspa, tukuyninpi chinkachisqa kananpaq wakichisqa. Ichaqa kikin munayninman qhawarikuyta munakumanqa, aswan kuskan fellow mortal-man confesakuspaqa Diosman alma-ta kichariymanta. Runa kaypaqqa aswan mikhuynin hina allinmi penitencia ruwayqa huchata saqeymanta; aswan sasaqta atipay hinallataqmi aychata wakha p’achawan, itapawan, nanachiq cadenakunawan ñak’arichiyqa aycha munaykunata chakatarichiy-manta. Llasaqmi chay yugota aycha sonqo apayta munan, Cristopa yugonman kumuyta mana munaspá.”

“Roma Iglesiapaqpas, Cristo hamuq ñawpaq kutipi judiokunapa iglesianwanpas, hatun rikch’ayninmi kachkan. Judiokuna pakallapi Diospa kamachikuyninpa sapa prinsipionninta saruchkaptinkupas, hawapiqa ancha sinch’ita kasukuyta rikuchirqanku chay kamachikuykunapa nisqankunata waqaychaspa, hinaspa aswan yapaspa mañakuykunawan, traditionkunawan ima, kasukuyta nanaywan hunt’aq, llasa apariyoqta ruwaspa. Imaynan judiokuna kamachikuyta yupaychasqankuta rimarqanku, chayhinallataq romanistakuna cruzta yupaychasqankuta ninku. Paykunaqa Cristopa ñak’ariyninpa unanchanta hatunchanku, ichaqa kawsayninkupiqqa chay unanchasqan runataqmi ñiqinku.”

Papakunakqa iglesiankunapi, altarniykunapi, p’achankunapipas chakata churanku. Maypinpas chakatapa unanchan rikuyta atin. Maypinpas hawkallapi yupaychasqa hinallataq hatunchasqa kachkan. Ichaqa Cristopa yachachikuyninkuna mana yuyayniyuq kawsaymanta hamuq ruwanakunapa, llulla qhawariykunapa, sinchi mañakuykunapa achka qutupi pampachasqa kachkan. Qespichiqpa siminkuna, ch’ulla yuyayniyuq judiokunamanta nisqan, aswan kallpawanmi Roma Católicapa Iglesianpa umalliqninkunaman chayan: “Llasaq q’epikunata,

apay sasa ñak'ariykunata watanku, hinaspa runakunapa rikrankunaman churanku; paykunaa huk ruk'anillankuwanpas mana kuyuchiya munankuchu." Mateo 23:4. Concienciani yuyaq almaskunaa wiñay manchakuyllapi waqaychasqa kanku, phiñachisqa Diospa piñakuyninta manchakuspa, ichaqa iglesiapa achka hatun kamachiqninkunaa qhapaq kawsaypi hinaspa aychapa munayninkunapi kawsachkanku.

Wakinakunatawan reliquiakunata yupaychay, santokunata qayay, hinaspa papata hatunchayqa Satanaspaa yachaysapa lulayninkuna kanku, runakunapa yuyayninkuta Diosmanta hinaspa Churinmantapas sutinutamanta karunchanankupa. Chinkachiyñinkuta hunt'achinampaq, payqa kallpanchakun paymanta yuyayninkuta t'ikrananpaq, pimanta sapallan qespichikuyta tariyta atinku chaymanta. Payqa paykunata pusanqa ima imamanpas, chay Nisqapa rantinpi churakuspa kayta niqpa: "Hamuychis ñuqaman, llaqa qankuna llamk'aqkuna hinaspa llasasaq apaqkuna, hinaspa ñuqaqa samayta qosqaykichis" nispaa. Mateo 11:28.

"Satanay sapa kuti kallpanchakusqanmi Diospa kasqanta pantachinapaq, huchapa kayninta, hinallataq hatun ch'aqwaypi chiqap tapukuykunata. Paypa llullakuy yachachisqanqa Diospa kamachikuyninman kasukuyta pisiyachin, runakunatatq huchallinankupaq saqisqa hina rikuchin. Chay pacha kikinpiqa Diosmanta llulla yuyaykunata uywaykuchin, chayrayku runakuna payta manchaywan cheqnikuywan qhawanku, mana munakuywanchu. Paypa kikinpa kasqanpi kaq sinchi q'arichayqa Kamaqman tumpasqa kachkan; chayqa religionkunapa sistemankunapi rikurichisqa, yupaychay ruwanankunapitaq willasqa kachkan. Chayhinataq runakunapa yuyayninku ñawsaqyasqa kanku, hinaspa Satanás paykunata kikinpa yanapakuqnin hina hap'in Diospa contranpi maqanakunankupa. Diospa kayninkunamanta q'iwisqa yuyaykuna rayku, gentil llaqtakuna yachasqaku runa haywanakuykuna Diospa munayninta tarinankupaq necesarius kasqanta; hinallataq manchay millay q'arichaykuna imaymana idolatría nisqapa rikch'ayninkuna ukhupi ruwasqa kanku.

"Iglesia Católica Romanaqa, paganismopa imayna rikch'ayninkunatawan Cristianismopa rikch'ayninkunatawan huñuspa, hinaspa, paganismohina Diospa kayninta mana cheqanta qhawachispa, mana pisichu sinchi qhillqayman chaylla manchay millay ruwaykunaman churakapun. Romaq hatun kamachikuynin p'unchaykunapiqa, doctrinankunaman ari nisqanta atichinapaq ñak'arichiy imakuna karqan. Chaypiqa k'aspi rupachina karqan, mañakusqankunata mana qochikukkunapaq. Hatun wañuchiya karqan, chay hatun tupuqa hayk'aqpas mana yachasqachu kanqa, taripaypi rikuchisqa kaman. Iglesiapa hatun apuqninkunaa, Satanás sutiyaq amonkupa uranpi yachachikuspanku, aswan atiykama ñak'arichiyta runanapaq ñankunata maskharqanku, mana ñawpaqmantachu víctimapa kawsayninta tukuchispa. Achka kutipia chay supaymanta lloqsisqa ruwayqa runapa muchuyta atina tukuy sayayninkama kutichisqa karqan, tukuy imapas manaña atipaspa chinkariptin, ñak'arikuqqa wañuyta misk'i qespichikuy hina rimarqan."

Chhayna karqan Romaq contrankunapa kawsay tukukuynin. Ichaqa paypa qatinqninmanqa karqan azotepa kamachikuy, yarpay wañuchiq yarqaypa ñak'ariy, hinallataq cuerpota sinchita muchuchiy tukuy sonqota nanachiq imaymana rikch'ayninkunapi. Hanaq Pachaqa munayninta tariqpami, huchallikuqkuna Diospa kamachikuyninkunata p'akirqaku naturalezapa kamachikuyninkunatapas p'akispalla. Yachachisqa karqanku runaqa kay pachapi puriyinta

samariychispa kusichinapaq Pay rurasqan watakunata t'aqanakunankupaq. Iglesiapa pampanpi kashan waranqa waranqa víctima-kuna, paykunaqa kawsayninkuta usuchirqaku yanqalla kallpachakuspa naturalezankumanta munakuyninkuta atipanakuyta, hinallataq runa masinkuwan llakikuq munakuyninpa tukuy yuyaykunatawan sonqomanta kuyaykunata Diospa millayhina kasqanta hina ñit'ispa wañuchiya.

“Supaypa churasqa mana kuyapayakuyninta unanchananchispaq, pachak watakuna rikuchisqanman hina, mana Diosmanta mana hayk'aq uyarisqaku ukhupiq, aswanpas Cristiandadpa sunqunpi, tukuy mast'ariyninpi, Romanismopa historianta qhawallanchismi. Kay hatun llullakuy sistema nisqawanmi mana allinpa kamachiqnin Diosman p'enqay apamun chay munasqanta hunt'an, runamanpas llakiyta churan. Hinaspataq, imaynatachus pay atipan pakanakuyta, iglesiapa umalliqninkuna chawpinpi llamk'aspa rurayninta hunt'ayta qhawaspas, aswan allinta entiendenchis imaraykutaq Bibliamanta sinchi cheqnikuywan kashan. Sichus chay Qillqa ñawiriykuyta tarin, Diospa kuyapayakuyninwan munakuyninwan rikuchisqa kanqa; rikuchisqataq kanqa payqa mana mayqin runakunamanpas kay llasa q'epikuna hinata churanchu nispas. Llapan mañakusqanqa p'akisqa hinaspa llakikuywan huch'uyachasqa sunqu, llamp'u hinaspa kasukuq espiritullam.”

Cristoqa kawsayninpiqa mana ima ejemplotapas qonchu qhari warmikunata monasteriokunapi wisq'akuyta, hanaq pachapaq allichasqa kanankupaq. Payqa hayk'aqpas mana yachachirqanchu munakuywan khuyapayakuypas ñit'iyachasqa kananpaq. Salvadorpa sonqonqa munakuywan hunt'asqa phawaykurqan. Imanan runaqa aswan qayllaykuchkan allin kawsaypa hunt'ayninman chayhinataqmi yuyayninkuna aswan sinchi kan, huchata qhawariyninqa aswan sut'i kan, ñak'ariqkunapaq khuyapayninqa aswan ukhu kan. Papaqa ninmi payqa Cristopa rantin kasqanta; ichaqa, imaynataq paypa kawsaynin tupachikunman Salvadorniypaq kawsayninwan? ¿Cristotaqa hayk'aqpas reqsirqankuchu runakunata karcelman otaq ñak'ariy pataman apachisqanta, hanaq pachapa Reyninman hina mana yupaychasqanrayku? ¿Uyarikurqanchu paypa simin wañuyman huchachashaqta mana chaskiqkunata? Samaria llaqtapi huk ayllu runakuna payta pisipaq qhawarisqankuta, apostol Juanqa phiñakuywan hunt'asqa kaspas tapurqan: “Señor, ¿munankichu ñoqayku kamachiya nina hanaq pachamanta uraykamuspa paykunata tukuchinanpaq, Elías rurasqan hina?” Jesusqa discipulonta khuyaywan qhawarispas, sinchi saminmanta piñakurqan, nispas: “Runa Churinqa mana hamunchu runakunapa kawsayninkuta chinkachinapaqchu, aswanqa salvananpaqmi.” Lucas 9:54, 56. Ancha karupi kashan Cristopa espiritunmanta, chaymantaqa paypa rantin kasqanta nikuqpa espiritun.

“Kunan pacha Iglesia Romanaqa allin rikch'ayniyoqmi kay pachaman rikuchikun, manchay millay qhari warmi mana kuyapayniyoq rurayninkunapa willakuyninta disculpakunawan pakaspa. Payqa Cristopi hina p'achallikusqam; ichaqa manam hukman tukusqachu. Papadopaq llaqa prinsipionninmi ñawpaq pachakunapi kaq, kunan p'unchawpas kachkan. Aswan tutayaq pachakunapi kamasqa doctrinakunaqa kunankamapas hap'isqallam kachkan. Ama pipas kikinta engañachunchu. Protestantekuna kunan ancha usqhaylla yupaychanankupaq wakichisqa papadoqa chayllataqmi Reformación p'unchawkunapi pachata kamachiq karqa, maypichus Diospa runankuna kawsayninkuta chinkachiy atiy ukhupi sayarirqanku, paypa mana alli rurayninkunata rikuchinankupaq. Payqa hinallataqmi kapun hatun tukuy, mana allin

atrevimienton, reykunatawan príncipekunata munayninman churayta munaspa, Diospa sapallan kananpaq atiyininkunata mañakuspa. Paypa espírituyninqa manam pisiyachkasqachu mana kuyapayniyoq, despóticopi kasqanmanta; kunankamapas hinallataqmi kachkan, runapa libertadninta ñit'iykuspa chinkachirqan hina, ancha hanaq kaqpa santokunatapas wañuchispa.”

Papakunaqa kamachikuyninqa ima hinalla profecía nisqanman hina kananpaq willakusqa karqan chaylla, qhepa p'unchaykunapi hatun saquesqa. 2 Tesalonicenses 2:3, 4. Paypa siyasanninmanta hukninmi kay: munayninta aswan allinta hunt'achinampaq mayqan rikch'aynintachus hap'inan; ichaqa camaleónpa tikrakuq rikch'aynin urapi, mach'aqwaypa mana tikraqqa venenonta pakakun. “Herejekunawanqa iñiyta mana waqaychanachu, nitaq herejía nisqawan sospechasqa runakunawanpas,” nispa willakun (Lenfant, volumen 1, página 516). Kay atiyiniyuq, waranqa watakunaq historianninqa santokunaq yawarninwan qelqasqa kashaqtin, kunanqa Cristoq iglesianmanta huk partennin hina reqsichisqachu kanman?

“Manam yanqañachu Protestante suyu-kunapi nisqankuqa Catolicismoqa manam ñawpaq p'unchaykunapi hina Protestantis-manta anchata karunchasqa kasqanta. Huk tikraymi karqan; ichaqa chay tikrayqa manam papado-pi kanchu. Catolicismoqa cheqaqtapuni kunan kaq achka Protestantis-manta rikch'akun, imaraykuchus Protestantisqa allinta urmaykusqa Reformador-kunap p'unchayninkumanta pacha.

“Protestante iglesiakunaqa kay pachapa allin rikuyta maskhashaspa, llulla kuyaymi ñawinkuta qhuyarichirqan. Manam rikunkuchu ichaqa llapa mana allinmanta allinta yuyayqa chiqap kasqanta; chaymanta mana ayqekuy atisqa ruwayninpaqmi tukuypi llapa allinmanta mana allinta yuyankaku. Santokunaman huk kuti entregasqa iñiyta amachananmantaqa, kunanqa, hina kasper, Romaman pampachakuyta rimashankaku paymanta mana kuyakuq yuyayninkurayku, hinaspa mañakushankaku pampachayta kikinkupa hatun mana toleraq kayninkumanta.”

Hatun achka runakuna, Romanismo nisqapaq mana allin rikch'akuqkunapas, paypa atiyinmanta hinaspa llank'ayninmanta pisillataqmi manchakunku. Achkakuna rimanku, Chawpi Pacha watakunapi yuyay hinaspa allin kawsay tutayay kasqanmi paypa yachachikuyninkuna, umallaykuna, hinaspa ñak'ariychakuynin mast'arikunanpaq yanaparqun; kunan pacha aswan hatun yachayniyuq kay, yachaypa llapa runakunaman mast'arikusqan, hinaspa religionmanta imakunapipas aswan qhisnichasqa sunqu kay, mana saquesqa ñak'ariychakuywan hinaspa sinchi kamachiywan kutimunanta hark'anmi nispa. Chayna kaq imakuna kay k'anchasqa pacha wiñayniykunapi kanman nisqallaqa asikuywan qhawasqañam. Cheqaqmi hatun k'anchay, yuyaypi, allin kawsaypi, hinaspa religionpi, kay mirayman achikyashan. Diospa Santu Simi qillqasqan kicharisqa p'anqakunamanta hanaq pachamanta k'anchayqa kay pachaman uraykachasqa kashan. Ichaqa yuyarina kanman: astawan achka k'anchay qusqa kaptinqa, chayta waqllichiqq hinaspa chaskinanta mana munakuqkunapa tutayayninpas astawan hatunmi.

Bibliaq mañakuywan yuyaykuspa yachayqa protestantekunaman papakuna kamachikuyninpa cheqaq kayninta rikuchinman, chaymantaqa paykunapa chayta millaychaspa karunchakunankupaqmi kanman. Ichaqa askha runakunaqa kikinkupaq yachaysapa kasqankumanta hatunchakuspa, mana ima necesitaytapas sientenchu Diosman llamp'u

sonqowan maskhaspa risaq cheqaqman pusasqa kanankupaq. K'anchasqa kasqankumanta hatunchakuspankupas, qelqakunaq nisqanmanta hinallataq Diospa atiyinmantapas mana yachaqchu kanku. Sonqonkuta upallachinankupaq imallatapas hap'ipunayankum; chayraykutaq maskhanku aswan mana espirituyniyuqta, aswan p'enqayman urmachiqta. Munasqankuqa Diosmanta qonqayta atisqanku ñanmi, ichaqa Diosta yuyarinapaq ñan hina rikurinanpaq. Papakuna kamachikuyninqa allinmi wakichisqa kaykunapa llapa necesitayninkuta hunt'ananpaq. Ishkay runa clasepaqmi wakichisqa kachkan, casi llapa pachata ukhunpi hap'iq: kikinkupa allin rurasqankuwan salvasqa kayta munakuqkuna, hinallataq huchankupi salvasqa kayta munakuqkuna. Kaypim kachkan atiyinpa pakasqa yachaynin.

“Yachaypi hatun tutayay p'unchawqa papapa munaynin allin purinampaq yanapakuq kasqanmi rikuchisqa karqa. Chay hinallataqraqmi qhawachisqa kanqa, hatun yachay k'anchay p'unchawpas paypa allin purinampaq kikillan yanapakuq kasqanta. Ñawpaq pachakunapi, runakuna Diospa Siminmanta mana kaptinqa, cheqaq kaqta reqsiytapas mana kaptinqa, ñawinkuta watasqa hina karqanku, waranqa waranqakunaq chaqinkupaq mast'asqa llika mana rikuspanku pantachisqa karqanku. Kay miraypiqa achka runakunaq ñawinkunaqa runa yuyaymanakuykunaq lliphipi qhapaqsasqa rikurinku, ‘ciencia falsamente llamada’ nisqapaq; llikaqa mana reqsinku, hinaspan ñawinkuta watasqa hina kaspas aswan usqhaylla chayman purinku. Diosqa munarqanmi runaq yachay atiyininkuna Ruraqninpa qosqan q'apaq regalo hina hap'isqa kananpaq, cheqaq kaypa hinaspa chanin kaypa servicionninpi llamk'achisqa kananpaq; ichaqa hatunchakuy hinaspa munaychasqaykiyta waqaychaspa, runakuna kikinkupa yuyayninkuta Diospa Siminmanta aswan hanaqman churaptinkuqa, yachayqa mana yachaymanta aswan hatun mana allinta rurayta atinqa. Chay hinaqa, kunan p'unchawkunaraq llulla ciencian, Bibliapi iñiyninta urmachi, papapa chaskisqa kananpaq ñanta waqichanapi allin puriqmi kanqa, kusikuq rikch'ayninkunawan, imaynatachus Yana Tutayay Pachakunapi yachayta hark'aspa paypa hatunyachisqa kananpaq ñanta kicharisqanku, chay hinata.”

“Kay pachakuna kunan Estados Unidos nisqapi purisqankupi, iglesiapa kurumkuna chaymanta llamk'anankunapa usunkuna estadopa yanapayninta hap'inankupaq, protestantekuna papakuna rurasqanta qatishanku. Manan chayllachu; paykuna punkuta kicharishanku papadoman, protestante América nisqapi kutimunanpaq chay ancha kamachikuyninta, Machu Pacha nisqapi chinkachisqanta. Kay kuyuyta astawan ancha ima niyniyuqta ruranqa kay factom: yuyasqa hatun munasqanqa domingo p'unchaw waqaychanata kamachiy kasqanmanta—huk ruwaymi Roma llaqtamanta qallarisqa, chaytaq paya kikillanpa kamachikuyninpa señalan nispa mañakun. Papadopa espirituñmi—kay pachapa costumbrekunaman hina kaspas puriypa espirituñ, runakunapa yachachisqankunata Diospa kamachikuyninkunamanta aswan hatun yupaychaymi—protestante iglesiakunapi yaykushpa junt'achkan, paykunataq ñawpaqninpi papadopa rurasqan hina domingo p'unchawta hatunchay llamk'ayta ruranankupaq pusachkan.”

“Ñawiriqqa hamuq pisi p'unchawkunapi maqanakuypi ima kamachikuq atiykunachus llamk'achisqa kanqa chayta entiendenanpaq, ñawpaq watakunapi Romaqa chaylla munaypaq ima ruraykunatachus llamk'achirqan, chay qillqasqata qatipunanmi. Papakunapa qatipaqkuna Protestantekunawan hukllachasqa imayna ruwanqaku chay dogmakunata mana chaskiqkunawan, chayta yachanaypaqqa, qhawachun ima espiritutachus Romaqa sábado

nisqaman hinallataq chayta hark'aykunaman rikuchirqa."

"Reypa kamachikuyninkuna, hatun tantanakuykuna, hinallataq secular atiyinwan kallpachasqa iglesiapa kamachikuyninkunaqa, chay ñanmi karqa pagano raymi cristiano pacha ukhupi yupaychasqa kasqa t'ikariyninman chayananpaq. Inti punchawta waqaychayta kallpachaq ñawpaq llapa runakunapaq rikuchisqa kamachiyqa Constantinoq kamachisqa leymi karqa. (A.D. 321) Kay kamachiyqa llaqtapi tiyakuq runakunata "intip venerable punchawninpi" samananpaq mañarqa, ichaqa chakra llamk'aykunapi puriq runakunataq yapuy llamk'ayninkunata qatiyninkupaq saqerqa. Kayqa, chiqaptaqa, pagano ley hina kaptinpas, emperadormi chayta kallpacharqa, cristianismo nisqata sutillapi chaskisqa qhepaman."

"Qhapaq kamachiy mana Diospa atiniyninpa hunt'asqa rantin kananpaq aypaq kasqanta rikuspa, Eusebio, huk obispo, qhapaqkunapa allin munasqa kayta maskaq, hinaspa Constantinoq sut'inchasqa amigon hinaspa llunk'un, Cristo sábado p'unchayta domingo p'unchayman trasferisqanta nispa rimarirqa. Mana hukllaqpas Qelqasqa Simiq testimoniunta apamurqankuchu musuq yachachikuyta chiqanchananpaq. Eusebio kikinmi mana yuyaykuspa llullaq kasqanta reqsichin hinaspa mayqin runakunas chay tikraypa cheqaq ruwayninkuna kasqankuta rikuchin. 'Llapa imakunapas,' nispa nin, 'imatachus sábado p'unchaypi ruranaqqa deber kasqa, chaykunatan Señorpa p'unchayninman transferirqa.'—Robert Cox, Sabbath Laws and Sabbath Duties, página 538. Ichaqa domingo nisqapa argumento, mana ima sayayninyoq kaptinpas, runakunata kallpacharqun Señorpa sábado p'unchayninta saruch'anankupaq. Llapa pacha kay pachapa yupaychasqa kanan munasqakunaqa chay llapa runakunaq munasqa fiestatan chaskirqanku."

"Hinallata papadukuna allinta sayariptinku, domingo p'unchayta hatunchay llamk'ayqa qatiqlla karqa. Huk tiempoqa runakuna yapu llamk'aykunapi llamk'arqanku iglesiaman mana riptinkuqa, qanchis ñiqin p'unchaytaq sámdu kasqanta hina qhawasqalla karqa. Ichaqa pisiy-pisiylla huk t'ikray rurakurqa. Santo cargopi kaqkunamanqa domingo p'unchaypi ima civil ch'aqwaypipas mana juzganankupaq kamachisqa karqa. Chaymanta manaraq unayllataq llapa runakunapas, ima rangoyuq kasqankumanta mana qhawaykuspa, sapa p'unchay llamk'aymanta samaykunankupaq kamachisqa karqanku, mana kasukuspaqa libre runakunapaq qolqe multa, yanapakukkunapaqtaq aswanqa maqay. Qhipamantaqa kamachisqa karqa qhapaq runakuna imankutaq kasqanmanta kuskanta qichuspa muchuchisqa kananpaq; tukukuypitaq, sapaqlla sinchi mana kasukuq kashaqtinku, watasqa uywa runa hina rurachasqa kananpaq. Uray clase runakunaqa wiñaypaq qarqusqaña muchuyta muchunankupaq karqanku."

"Milagrukunapas manam waqyasqa karqanku. Huk admirakuyninkunamanta willakusqa karqa, huk yapuq runa, Inti punchawpi chakra llaqtanman yapuyta qallarinanpaq kashaqtin, yapuna herramienta fierrowan pichaspa, chay fierromakiwan sinchita hap'isqa qhiparirqa; iskay wata-kama apaspa purirqa, 'ancha hatun nanayninwan p'enqayninwanpas.'—Francis West, Historical and Practical Discourse on the Lord's Day, página 174."

Qhepamanmi papakuna kamachirqa parruqupi kuraqqa domingo p'akisqakunata anyanankupaq, iglesiaman rinankupaq munachinankupaq hinaspa mañakuyninkuta rimarinankupaq, ama kikinkumanpas hinaspa runa masinkumanpas hatun llaqyuta

apamunankupaq. Huk concilio eclesiásticoqa ñawpaqman apamurqan chay yuyayta, may llaqa hina apaykachasqa, protestantekunapaqpas, kayhina nispa: domingo punchawpi llamk'ashaqtin runakuna illapawan wañuchisqa kasqankurayku, chaymi sábado kanman. "Sut'inmi rikukun," nisqaku preladokuna, "imaynan Diospa mana kusionan ancha hatun karqan kay punchawta saquesqankumanta." Chaymantataq waqyasqa karqan kurakuna hinaspa ministrokuna, reykuna hinaspa príncipekuna, hinallataq llaqa ññiq runakuna "tukuy atisqankuwan hinaspa llaqa cuidakuywan llamk'anankupaq, kay punchawqa yupaychasqa kananman kutichisqa kananpaq, hinaspa cristianismopa allin sutinta qhispichinankupaq, qhipa p'unchawkama aswan sonqowan yupaychasqa waqaychasqa kananpaq."—Thomas Morer, *Discourse in Six Dialogues on the Name, Notion, and Observation of the Lord's Day*, página 271.

"Concilio-kunapa kamachikuyninkuna mana aypaq kaptin, kay pachapi kamachiq atiykunata mañakurqanku huk edicto nisqata llusqichinankupaq, chaymi runakunapa sonqonkuman manchayta haykuchinman hinaspa domingo p'unchawpi llamk'anankumanta hark'anman. Roma llaqtapi ruwasqa huk sínodo-pi, ñawpaq kamachiykuna llaqanmi aswan kallpawan hinaspa aswan hatun solemnidadwan kutin takyachisqa karqanku. Chay kamachiykunataqa iglesia-pa kamachikuyninmanpas yaykuchirqanku, hinaspa civil autoridadkunap kamachiyninwan kasukuchisqa karqanku casi llaqa Cristiandadpi. (Qhaway Heylyn, *History of the Sabbath*, pt. 2, ch. 5, sec. 7.)"

"Chaynapas Qillqasqa Simiq kamachikuynin mana kasqan rayku domingo p'unchayta waqaychaspa yupaychayqa manam pisillachu p'enqayman churarqun. Runakuna tapukurqanku yachachiqninkuq atinakuy ninta, Jehovápa sut'in willakuyninta qichuspa—"Qanchis kaq p'unchayqa Tayta Diosniykupa samana p'unchayninmi"—inti p'unchayta hatunchanankupaq. Bibliamanta willakuq testimoniokuna pisi kasqan waqaychanapaq, huk ñankunata mast'arayqa sasachakuy karqan. Domingo p'unchaypa huk sinchi amachaqnin, chunka iskayniyuq pachak watakuna tukukuyninman qayllapi Inglaterra iglesia kunaman hamuspa, cheqaq kaypaq hunt'asqa testigokunawan hark'asqa karqan; hinaspa chaypaq rurayninkuna manam imatapas allinmanta rurarquchu, chaymi huk tiempo llaqtamanta ripurqan, yachachikuyninkunata kallpachanampaq ima ñanta tariyta mask'aspa. Kutimuspaqa, chay pisi kasqan hunt'asqaña karqan, qhepaman rurasqan llamk'ayninkupipas aswan achka allin ruraywan tinkurqan. Paywan kуска apamurqan huk qillqa k'ipita, Dios kikinmanta kasqanta nispa rikuchisqa, maypin kasqanta domingo p'unchayta waqaychanapaq munasqa kamachikuy tarikusqa karqan, mana kasukkunata mancharichinapaq manchay hatun amenaçakunakunawan. Kay ancha chanin qillqa—yanqa ruray hina p'enqaylla llullakuy, imatachus yanapasharqan chay institucion hina—sielomanta urayamusqanta nisqaku, Jerusalén llaqtapipas tarisqanta, San Simeonpa altarninpi, Gólgota nisqapi. Ichaqa cheqaqpia, Roma llaqtapi pontifical palaciom karqan maymantachus llusqimurqan. Engañokuna hinaspa llulla qillqakuna Iglesia pa atiy ninta, qapaq kayninta, allin kawsaynintawan wiñachinapaqqa, llaqa pacha papal jerarquíapiqa allinnaq qhawasqa kasharqan."

"Qillqasqa rollukamqa sábado p'unchay chawpi tuta qhepanpi, qanchis p'unchaypa isqon hora-manta, kinsa horakama, lunes p'unchay inti lloqsimuykama llamk'ayta hark'arqan; hinaspa nisqa karqan atiyñinqa achka milagrokunawan takyachisqa kasqanta. Willakusqa karqan churasqa horamanta aswan qhipaman llamk'ay runakuna such'uy onqoywan maqasqa

kasqankuta. Huk molinerotaq, saraña kutayta munaspa, harina rikhurinanpa rantinpi, yawarpa mayuta llusqsimuqta rikurqan, hinaspapas molino ruedaqa sinchi unu phaway kasqanmanta mana kuyurqanchu. Huk warmitaq, tanta ruranapaq masata hornoman churaykuspa, orqomusqanmantaqa mana wayk'usqa tarirqan, may q'uñi horno kasqanrayku. Hukñataq, isqon horapi wayk'unapaq masa wakichisqa kaptiypas, luneskama waqaychayta yuyaykuspa, qayantin p'unchaypi tarirqan chay masa t'antakunaman tukusqa, hinaspa Diospa atiyninwan wayk'usqa kasqanta. Huk qhariqa sábado p'unchay isqon horamanta qhipaman t'anta wayk'urqan; paqarin tutataq, p'akispa, yawar chaymantam llusqsimurqan. Chhayna mana allin yuyayniyuq, superstición nisqawan hunt'asqa rurasqakunawanmi domingo p'unchaypa qatipaykunaqa chay p'unchaypa sagrados kayninta takyachiyta munarqanku. (Qhawariy Roger de Hoveden, *Annals*, vol. 2, pp. 526–530.)”

“Escocia llajtapi, Inglaterra llajtapi hina, Domingo p'unchawpaq astawan hatun yupaychayqa chaskisqa karqan, ñawpa Sabadomanta huk ch'ulla kuskata paywan huñuspa. Ichaqa, hayka pacha ch'uuya kaspera waqaychasqa kananpaq munasqaqa hukniray karqan. Escocia suyupa qhapaq kamachiqninmanta llusqsisa huk kamachiy ninmi: ‘Sábado p'unchaw chawpi punchawmanta pacha ch'uyapuni yupasqa kanan’ nispera, hinaspataq mana pipas, chay pachamanta lunes paqarinkama, kay pachapa ruwanakunapi llamk'ananchu karqan.—Morer, páginas 290, 291.”

Ichaqa domingo p'unchayta sagrado kasqanman sayachiypaq llaqa kallpanchakuykuna kashaqtinpas, papakuna kikinkupuni llaqtapa ñawpaqenpi willakurqanku sábado p'unchaypa Diosmanta hamuq kamachiy atiyta, hinallataq chay rantisqa kamachiypa runakunaq paqarichiynin kasqanta. Chunka suqta watakuna pachapi, huk papal consejomi sut'ita nirqan: “Llaqa cristianokuna yuyarichun qanchis kaq p'unchayqa Diospa t'aqasqan kasqanta, chaskisqa hinaspa waqaychasqa kasqanta, mana judiokunallapaqchu, aswanpas llaqa Diosta yupaychayta munasqankunapaq; ichaqa noqayku cristianokunaqa paykunapq sábado ninku p'unchayta Señorpa p'unchayninman tikrarachirayku.” —Ibid., páginas 281, 282. Diospa kamachinwan pukllaqkunaqa ruwasqankupa ima kasqanmantaqa manam mana yachaqchu karqanku. Munayninkuwanmi Diospa patanman churakuyta ruwarqanku.

“Roma llaqtapa mana paywan hina yuyayniyuqkunapa contranpi imayna rurayninta sut'ita ricuchirqan Waldensekuna contra unay, yawar hunt'a qatiykunapi; wakinkunaqa samana p'unchaw waqaychaqkuna karqanku. Hukkunapas chay hinallataq ñak'arirqanku tawa kamachikuyman cheqap kasqankurayku. Etiopia hinaspa Abisinia iglesiakunapa willakuyninqa ancha reqsichiymi. Ch'isiy Pachaqa watakuna tutayay ukunpi, África chawpi kaq cristianokunaqa pachapa qhawariyninmanta chinkachisqa, qonqasqa karqanku, askha pachakunataq iñiyinkuta ruraypi kacharisqa kasqankupi kuskaq kawsarqanku. Ichaqa qhipamantaraq Romaqa paykunapa kasqankuta yacharqan, hinaspa Abisinia nacionpa emperadorninta utqayllam llullachirqan papata Cristo pa rantin vicarion nispa reqsichinanpaq. Chaymantaqa huk qochuykunapas qatirqanku.

Huk kamachisqa karqan sábado p'unchaw waqaychayta mana rurachinapaq, aswan sinchi muchuykunawan. (Qhawariy Michael Geddes, *Church History of Ethiopia*, páginas 311, 312.) Ichaqa papakunaq tiranianku utqaylla tukurqan hina llakikuywan apret'asqa yugoman, chaymi

Abisiniakunaka munarqanku chayta kunkankumanta p'itiyta. Manchay atipanakuy qhepanpi, Romanistakunata kamachikuyninkumanta qarqorqanku, ñawpaq ñiñytaq kutichisqa karqan. Iglesiakuna kusikurqanku libertadninkupi, manataq hayk'aqpas qonqarqankuchu chay yachachikuyta yachakusqankuta Romaq llullakuyninmanta, fanatismomanta, hinaspa déspota atiyinmanta. Sapallan suyunkupi, chaypi qhipakuyllapi kususqa karqanku, waq Cristiandadpaq mana reqsisqa.

Áfricapi iglesiakunamantaqa Sábado p'unchayta waqaycharqanku, imaynatas papal iglesiapis hunt'asqa apostasiaman manaraq llapan chayaspa waqaychasqankuman hina. Diospa kamachisqanman kasukuspa qanchis ñiqin p'unchayta waqaychaspaqa, domingo p'unchaypim llamk'aymanta karunchakurqanku iglesiapa ruwayninman hina. Hatun kamachiyta hap'ispaqa, Romaqa Diospa Sábado p'unchayninta saruch'arqan, kikinpa kaqta hatunchanapaq; ichaqa Áfricapi iglesiakuna, waranqa wataman qayllaqpak pakasqa kaspanku, manam kay apostasiapiqa chayarqankuchu. Romaq munaynin uraman apasqa kaspankuqa, cheqaq sábadota saqerparispa llullaq sábadota hatunchanankupaqmi kallpachasqa karqanku; ichaqa independencia-ninkuta yapamanta tarispaqa, tawa ñiqin kamachiman kasukuymanni kutirirqanku.

“Kay ñawpaq pacha qillqasqa willakuykuna sut'ita rikuchinku Romaq chiqap samana p'unchaypa contranpi cheqnikusqanta, hinaspa payta amachaqkunapa contranpipas, chaymanta imayna yänakuykunata llamk'achisqantapas pay kikin rurasqan kamachiyta hatunchanampaq. Diospa simin yachachin kay rikuchisqa kaqkuna yapamanta ruwasqa kananpaq, Romanokatolikuna protestantekunawan huñunakuptinku domingo p'unchayta hatunchanankupaq.

Apocalipsis 13 nisqaq willakuyninmi willan, cordero-hina waqrayuq uywawan rikuchisqa atiyinpa “kay pachata hinallataq chaypi tiyaqkunata” papadoman yupaychanankupaq churanqa; chaymantaqa “leopardo-hina” uywawanmi unanchasqa kachkan. Iskay waqrayuq uywataqmi kay pachapi tiyaqkunaman ninan karqan: “uywapaq rikch'ayninta rurachunku;” chaymantaqa, astawanpas, llapa runakunata kamachinanmi, “huch'uyta hatunta, qhapaqta wakchata, libreta watasqata,” uywapa unanchanta chaskinankupaq. Apocalipsis 13:11–16. Rikuchisqañam Estados Unidos nisqaqa cordero-hina waqrayuq uywawan rikuchisqa atiyiniyuq kasqanta, hinallataq kay willakuy hunt'akunqa Estados Unidos domingo p'unchaw waqaychayta kamachiptin, chayta Romaqa paypa kamachikuynin aswan hatun kasqanta riqsichiq hina mañakun. Ichaqa kay papadoman yupaychaypiqa Estados Unidos sapallanñachu kanqa. Romaq kallpanqa, ñawpaqta paypa kamachiyninta riqsisqa llaqtakunapi, manaraqmi tukusqa chinkachisqa kachkanchu. Hinallataq willakuyqa paypa atiyin kutirimusqanta ñawpaqman rimarin. “Umasninmanta hukninta wañuyma hina k'iriykusqata rikurqani; ichaqa wañuchiq k'iriykusqan allinyasqañam karqa; hinaspan llapa pacha uywapa qhepanta admirakuspa purirqan.” Verso 3. Chay wañuchiq k'iriyta churayqa papadoq urmayninta 1798 watapi rikuchin. Chaymanta qhipamanmi profeta nin: “wañuchiq k'iriykusqan allinyasqañam karqa; hinaspan llapa pacha uywapa qhepanta admirakuspa purirqan.” Pabloqa sut'ita nin “hucha runa” iskay kaq hamuykama kananpaqmi. 2 Tesalonicenses 2:3–8. Pacha tukukuyninkama payqa pantachiy ruwayta apaqtinraqmi purichinqa. Hinallataq Apocalipsis qillqaqpas, papadomanta rimarispa, nin: “Kay pachapi llapa tiyaqkunaqa payta

yupaychanqaku, pichus sutin kawsay libropi mana qillqasqa kaqkuna.” Apocalipsis 13:8.
Ñawpaq Pachapipas Musuq Pachapipas, papadoqa domingo institucionman qusqa hatunchaypi yupaychasqa kanqa, chaytaqa Roma Iglesiapa sapallan atiyinmi sayachin.

“Chunka 1800 watakuna chawpi p’unchaymanta pacha, Estados Unidos llaqtapi profeciamanta yachaqkuna kay testimoniota kay pachaman rikuchirqanku. Kunan p’unchaykunapi pasashaq ruwaykunapiqa rikuyta atincheq usqhaylla ñawpaqman puriyta, rimarisqa willakuy hunt’akunankama. Protestante yachachikunawanqa kikinmi kachkan domingo p’unchay waqaychanapaq Diosmanta atiyiniyuq kasqanmanta nisqanku, hinallataq Sagradas Escrituraspi mana ima qhawayniyoq kasqanku, imayna papal umalliqkuna milagrokunata rurapuspa Diosmanta huk kamachiypa rantinpi churarqunku chayhinata. Nisqankuqa, domingo-sábado nisqata p’akispanku rayku Diospa juiciokuna runakunaman hamun, yapamanta nisqa kanqa; ñanña qallarínña chayta kallpachay. Hinaspataq huk kuyuy domingo p’unchay waqaychanata kamachinapaqqa, usqhayllamanta allinta mast’arikushan.”

“Admirablemi sagacidadninta hinaspa astucianta qispichisqa kachkan Iglesia Romanaqa. Payqa hamuq imakunata leeyiyta atinqa. Payqa pacha chayanankama suyan, rikuspataq iglesiakuna protestantekuna payman yupaychayta qusankuta llulla sábado chaskisqankurayku, hinallataq chayta kallpachaspa hunt’achiyta wakichikusqankuta, kikillan ñawpaq p’unchaykunapi pay kikin llamk’achisqan medioswan. Cheqaq kaypa k’anchayninta mana chaskiqkunapaq qhipamanraq mask’anqaku yanapayninta kay kikinpa mana pantay atisqanta sutichakuq atiyiniyuqman, paymanta paqarisqa huk institucionta hatarichinankupaq. Imanan usqhaylla protestantekunaman yanapakuyman kay llamk’aypi chayamunqa, chayta yuyaymanayqa mana sasachu. Pitaq aswan allinta entienden Papa pusaqkuna iglesiaman mana kasukuqkunawan imayna rurana kasqanta?”

Iglesia Católica Romana, llapan mundopi mast’arikusqan llika-rikch’ayninkunawan kуска, huk hatun tantanakuytam ruranku, papal see nisqapa kamachiynin urapi kachkaspa, hinaspa chaypa interesninkunata sirvinanpaq wakichisqa. Millones comunicantinkuna, kay pachapi sapa llaqtapi kawsak, yachachisqankum kanku kikinkuta papapaq yupaychaypi watasqa hina hap’inankupaq. Ima nacionalidadniyoq kaspankuman, utaq ima gobiernota suyachkaspankumanpas, Iglesiapa autoridadninta llapa huk autoridadkunamanta aswan hanaqpi qawanankum. Estado-man fidelidadninkuta prometispa juramentota ruwankuman chaypas, chay qhepapi Roma-man kasukuy vowmi kachkan, chaymi paykunata llapa compromiso, paypa interesninkunapaq awqaq, chaymanta qispichin.

“Willakuy qhiparichin paypa yachaywan, mana samaspa ruwasqanwanpas, llaqtakunapa asuntosninkuman isqaychasqa hina yaykunanpaq kallpachasqanta; chaypi huk sayayta hap’ispaqa, kikillan munasqankunata ñawpaqman apananpaq, kamachikunapa chaymanta runakunapa chinkachisqa kayninkama chayaspapas. Wata 1204pi, Papa Inocencio IIIqa Pedro II, Aragónpa reyninmanta, kay musphaychaq juramentota orqorqa: ‘Ñuqa, Pedro, Aragoneskunapa rey, willakuni hinaspa prometini wiñaypaq cheqaq kasqayta hinaspa kasukuyta señorniy Papa Inocencio-man, paypa católico qatiqkuna-man, Romanapa Iglesiamanpas, hinaspa cheqaq sonqowan waqaychasaq qhapaq suyuyta paypa kasukuyninpi, católica iñiyniyta amachaspa, hinaspa herejía millay mana allin kayta qatiykachaspa.’—John

Dowling, *The History of Romanism*, b. 5, ch. 6, sec. 55.”

“55. Kayqa allin tinkun Roman pontíficepa atiyinmanta nisqankunawan, ‘paypaq allinmi emperadorkunata uraykachi’ nisqawan, hinaspa ‘mana chanin kamachiqkunaman kasukuyta runakunamanta pampachayta atin’ nisqawan.” —Mosheim, b. 3, cent. 11, pt. 2, ch. 2, sec. 9, note 17.

“Hinallataq yuyaypi hap’ikunqa, Romaqa mana hayk’aqpas tikranmanta hatun rimayniyuqmi. Gregorio VII nisqap, Inocencio III nisqap kamachikuyninkunaqa kunankamapas Iglesia Católica Romanapa kamachikuyninkunallataqmi. Hina kaptinqa atiyta hap’ispanqa, ñawpaq pachakunapi hina kallpawanmi chaykunata rurayman churaykunman karqan, kunanpas. Protestantekunaqa ancha pisim yachanku imatachus rurashanku, Domingo hatarichiy llamk’aypi Romaq yanapayninta chaskiyta yuyarispas. Paykuna munayninkuta hunt’achiyllapi sonqonkuta churashaqtin, Romaqa kallpanta kutichiyta, chinkachisqa qhapaqsuyunta kutirichiyta maskhashan. Huk kutillam Estados Unidos llaqtapi chay kamachikuy sayachisqa kaptinqa iglesiqa estadopa atiyinta llamk’achiyta utaq kamachiyta atinman; religiopi uyariykunaqa secular leykunawan kallpachasqa kananman; qispi simipi nispaqa, iglesiawan estadoq kamachikuyninqa conciencia-ta munayninman hap’inanpaqmi, chayqa kay suyupi Romaq atipakuyninqa mana iskayrayaypaqmi.”

“Diospa siminmi jamuq p’eligrota willakuyta qorqa; kayta mana kasuspankuqa, protestante pacha runakunaqa Romaq cheqaq munayninkunata imataq kasqanta yachankuq, toqllamanta llusqiy mana atisqaña kaptinqa chayraq. Payqa upallalla atiyiniyuqman wiñashan. Yachachikuyninkunaqa kamachiy wasikunapi, iglesiakunapi, runakunap sunqunkunapipis kallpachakushan. Hatun, sinchi ruwasqan wasinkunata huñuchkushan, pakasqa ukhunkunapitaq ñawpaq ñak’arichisqankuna yapamanta rurakusqanku. Pakallamanta, mana reparakusqalla, kallpankunata kallpachakushan kikinpa munayninta hunt’achinampaq, maqanakunampaq p’unchay chayamunan kama. Tukuy munasqanqa allin sayanakuyllan, chaytaq ñam qosqasñan payman. Manas unaychu rikusun, musyapusuntaq imata Roma llaqtapa unsurun munashan. Pipas Diospa siminta creenqa, kasukunqataq, chayrayku k’amisqa, ñak’arichisqataq kanqa.” *The Great Controversy*, 563–581.